

Željko Karas*

DOKAZNI POLOŽAJ OPĆIH IZVIDNIH RADNJI REDARSTVENIH VLASTI

O dokaznom položaju nekih općih izvidnih radnji sudska praksa nije usuglašena s teorijskim stajalištima. Zbog neformalnosti postupanja redarstvenih vlasti, kazneno procesno pravo odriče mogućnost korištenja općim izvidnim radnjama za dokazivanje u kaznenom postupku. Sudska praksa ne prihvaća takva stajališta, već se koristi općim izvidnim radnjama u dokazivanju, oslanjajući se na odredbu o izdavanju koja prema sadašnjem uređenju zabranjuje samo uporabu obavijesnog razgovora. Nesuglasice o tom području imaju veliku važnost jer obuhvaćaju pitanja zakonitosti sudskih odluka i zakonitosti postupanja policije. Iako je u povijesnom razvoju bilo različitih stajališta, suvremena teorija negira dokazni učinak svim općim izvidima, što se odražava i na razvoj zakonskog uređenja. S ciljem prikaza osnovnih pitanja o tom području, u radu se promatra povijesni razvoj te neke okolnosti koje mogu utjecati na dokaznu dopustivost kao što su uređenost radnji, uređenost prethodnog postupka i uloga policije.

I. UVOD

U djelovanju koje prethodi kaznenom postupku redarstvene vlasti mogu samostalno poduzimati opće izvidne radnje. U čl. 177. ZKP-a propisana je dužnost poduzimanja tih radnji kad postoje osnove sumnje da je počinjeno kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti, a svrha je uspješno provođenje otkrivačke djelatnosti s ciljem hvatanja počinitelja i pronalaženja činjenica koje će biti korisne u kaznenom postupku.

Zakonski pobrojene radnje koje spadaju u opće izvide omogućuju zahvate u različita prava građana tijekom prikupljanja korisnih podataka. Prema korištenom obliku spoznaje, radnje se mogu podijeliti na one kojima se prikupljaju činjenice od građana i one koje obuhvaćaju raznovrsne oblike osobnog zapažanja ili istraživanja službenika. Osnovnu izvidnu radnju, koja se sastoji u prikupljanju obavijesti od građana, zakon naziva traženjem potrebnih obavijesti od građana, za što se u praksi ustalio naziv obavijesni (informativni) razgovor.

* Željko Karas, predavač na Visokoj policijskoj školi u Zagrebu

Uz takvu općenitu izvidnu radnju razgovaranja koja nema propisane posebne zaštitne odredbe, među općim izvidima uređena je mogućnost ispitivanja osumnjičenika u čl. 177. st. 5. ZKP-a, dok mogućnost ispitivanja svjedoka nije propisana.

U nekim općim izvidnim radnjama građani nisu osnovni davatelji podataka, već službenici redarstvenih vlasti pretežno sami otkrivaju činjenice u okviru provedbe raznih oblika zahvata, poput pregleda prijevoznih sredstava, osoba i prtljage te pregleda određenih objekata i prostorija državnih tijela, pravnih osoba te drugih poslovnih prostora. Uz te raspoložive ovlasti, propisana je mogućnost nadziranja i ograničavanja kretanja određenih osoba na određenom prostoru provedbom promatranja, pratnje, blokade, racije, zasjede, klopke i nadzora prijenosa stvari, uz oznaku da su dopuštene i druge slične mjere (čl. 177. st. 2. ZKP-a). Traženje podataka moguće je od pravnih osoba kroz uvid u poslovne isprave i podatke te provjeru istovjetnosti telekomunikacijskih adresa koje su uspostavile vezu u određenom razdoblju. Zakon omogućuje oblike prikriivenog djelovanja kroz radnje prikupljanja obavijesti uz prikriivanje svrhe prikupljanja ili s prikriivanjem svojstva službenika, a omogućeno je i korištenje tajnog izvjestitelja.

Utvrđivanje istovjetnosti osoba i predmeta složena je izvidna radnja za provedbu koje je potrebno poduzimati druge radnje i u okviru koje prema čl. 179. ZKP-a redarstvene vlasti mogu snimati osumnjičenika, uzimati otiske prstiju i po odobrenju istražnog suca objaviti sliku, a ako je osoba u pritvoru, i bez njezine privole mogu se uzeti uzorci sline ili dlake za analizu DNK. Slična je po cilju djelovanja i radnja raspisivanja potrage za osobama i stvarima. Zakonski su određene i radnje poligrafskog testiranja te analiziranja glasa, kojima se omogućuje uporaba posebnih tehničkih uređaja za provjeru podataka i usmjerivanje istraživanja.

Dokazne mogućnosti činjenica prikupljenih općim izvidnim radnjama nisu jedinstveno uređene na zakonskoj razini te ne postoji odredba koja bi načelno obuhvaćala zabranu uporabe svih takvih radnji u kaznenom postupku. Čl. 78. st. 3. ZKP-a propisuje izdvajanje obavijesti koje su redarstvenim vlastima dali građani, osim ako je razgovor proveden uz ispunjavanje uvjeta za ispitivanje osumnjičenika u skladu s čl. 177. st. 5. ZKP-a, i ne spominje ostale radnje općih izvida.

II. POVIJESNI RAZVOJ

1. Općenito

Prema zakonu iz 1875. godine, slično kao i u nešto starijem austrijskom uzoru, istragu su mogla provoditi sudbena tijela, dok su tijela unutarnjih poslova (*vlasti sigurnostne*) sudjelovala u predizvidima. Prethodni postupak bio je

podijeljen na predizvide i istragu. Predizvidi nisu bili dio kaznenog postupka, već su njima provjeravani podaci kako bi se moglo odlučiti je li potrebno poduzeti istragu protiv određene osobe (§ 81. ZKP/1875). Kako je javni tužitelj upravljao kaznenim progonom i pokretao predizvide, o njemu je ovisilo hoće li pojedine radnje prepustiti policiji. Ako bi tijela unutarnjih poslova obavila radnje u predizvidima, prikupljene činjenice nisu imale dokazni učinak u kaznenom postupku, osim ako bi ih sudac naknadno pregledao i odobrio (§ 81. st. 3. ZKP/1875).¹

Hrvatski ZKP iz 1875. godine bio je uzor za izradu zakona iz 1929. godine.² Policija je u *izviđaju* i bez prijedloga javnog tužitelja mogla obavljati hitne istražne radnje te neformalno ispitivati osobe, pri čemu je bilo zabranjeno formalno saslušavanje okrivljenika (*ispit okrivljenika*).³ Policijske vlasti bile su dužne poduzeti potrebne mjere da se očuvaju tragovi kaznenog djela i da se počinitelj ne sakrije ili ne pobjegne te o svemu obavijestiti tužitelja ili sud. Ako je postojala opasnost ugrožavanja tragova, “policijska će vlast umoliti nadležni sreski sud” neka poduzme potrebne radnje. Posebno je naglašeno da policija ne može poduzeti formalno ispitivanje okrivljenika, svjedoka ili vještaka (§ 93. st. 2. ZKP/29), a u slučajevima “neodložne potrebe”, ako nema suca, iznimno može obaviti očevid i pretragu stana. Zapisnike o tim radnjama policija je odmah morala dostaviti sucu i mogli su se koristiti kao dokaz samo ako ih je istražni sudac provjerio i odobrio.⁴ Nisu bile posebno propisane radnje nalik na današnje opće izvide.

Proširenje uloge tijela unutarnjih poslova provedeno je zakonom iz 1948. godine koji je sastavljen po sovjetskom uzoru iz 1923. godine. Cijeli prethodni postupak bio je povjeren tijelima unutarnjih poslova i tužiteljstvu, kroz izviđaj i istragu (čl. 128. ZKP/48). I istragu su također mogla provoditi tijela unutarnjih poslova, a započinjao ju je i nadzirao tužitelj (čl. 129. st. 1. ZKP/48). Kao najznačajnija razlika u ustroju prethodnog postupka iz tužiteljeva je djelokruga izuzeto obavljanje istraživanja, već na temelju njegova zahtjeva radnje provodi sudbena vlast ili organi unutrašnjih poslova. Policija je iznimno mogla postupati i bez tužiteljeva zahtjeva.

Sužavanje uloge tijela unutarnjih poslova ostvareno je ZKP-om 1953. godine kad je u prethodnom postupku razgraničena funkcija progona i istraživanja, a sud je imao dužnost nadzora zakonitosti. Policija je imala osnovnu ulogu u

¹ Bayer, Vladimir, Stogodišnjica donošenja hrvatskog Zakonika o krivičnom postupku iz 1875. godine, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 36., god. 1976., br. 1, str. 37.

² Ogorelica, Nikola, Zakonik o sudskom krivičnom postupku, Jugoštampa, Zagreb, 1929., str. 15.

³ Krapac, Davor, Suvremeni prethodni krivični postupak – nastanak i glavne značajke, Naša zakonitost, br. 2-3, god. 1989., str. 301.

⁴ Henigsberg, Lav, Zakonik o sudskom krivičnom postupku, Tipografija, Zagreb, 1930., str. 180.

pronalaženju dokaza za potrebe kaznenog postupka provedbom izviđaja, ako joj to provjeri javni tužitelj (čl. 144. ZKP/53). Organi unutarnjih poslova morali su poduzeti potrebne mjere da se pronađe počinitelj, da se počinitelj ne sakrije ili ne pobjegne, da se osiguraju tragovi i predmeti koji mogu poslužiti kao dokaz te prikupe sve obavijesti koje mogu poslužiti za uspješno vođenje postupka (čl. 144. ZKP/53). Uskraćeno im je obavljati dokazne radnje, već se moraju obratiti sucu, a samo ako on ne može, kod opasnosti od odlaganja i sami mogu poduzeti radnje, osim obdukcije i ekshumacije (čl. 143. st. 2. ZKP/53). U izviđaju nisu bile posebno pobrojene radnje koje bi tijela unutarnjih poslova mogla obavljati, već današnje istražne radnje nose naslov radnje u izviđaju i istrazi. Nisu propisane radnje slične današnjim općim izvidima.

Najznačajnije promjene ostvarene su 1967. godine i postignuto uređenje zadržano je u kasnijim zakonima, a struktura postupka slična je i u pozitivnom pravu. Društvene okolnosti zbog zlouporaba državne sigurnosti odrazile su se i na položaj tijela unutarnjih poslova. Djelatnost organa unutarnjih poslova u vezi s istraživanjem kaznenih djela izdvojena je iz prethodnog postupka i obavljala se prije kaznenog postupka u pravnom smislu, tako da nije postojala ni podjela na izviđaje i istragu, već su istragu provodili isključivo sudbeni organi (čl. 146. st. 2. ZKP/67). Time je sudski postupak razdvojen od djelovanja policije. Ako su postojale osnove sumnje o počinjenom kaznenom djelu, trebalo je poduzeti potrebne mjere da se pronađe počinitelj, otkriju i osiguraju tragovi kaznenog djela i predmeti koji mogu poslužiti kao dokaz. Bilo je propisano da u tu svrhu organi unutarnjih poslova mogu tražiti potrebna obavještenja od građana, ali ih ne mogu saslušavati u svojstvu okrivljenog, svjedoka ili vještaka, a na osnovi prikupljenih obavijesti sastavljaju kaznenu prijavu (čl. 140. ZKP/67). Osim te radnje informativnog razgovora nisu bile spomenute druge radnje slične današnjim općim izvidima. U čl. 141. ZKP/67 bila je propisana mogućnost upućivanja zatečenih osoba istražnom sucu, fotografiranja i objavljivanja slika te uzimanja otisaka prstiju, čime je popis radnji neznatno proširen u usporedbi s prijašnjim zakonicima. Izmjenama iz 1967. godine policija je izdvojena iz formalnog kaznenog postupka, što su neka stajališta protumačila kao onemogućivanje dokazne uporabe općih izvida.

Uređenje je u narednom razdoblju bilo u načelu jednako zakonu iz 1967. godine. Također je postupanje policije bilo vezano uz postojanje osnova sumnje i jednako su bile propisane općenite zadaće koje je potrebno obaviti. Proširen je popis radnji izmjenama 1973. godine (čl. 140. st. 2. ZKP/73), tako da obuhvaćaju i većinu današnjih općih izvida, odnosno traženje obavijesti od građana, pregled prijevoznih sredstava, putnika i prtljage, ograničavanje kretanja na određenom prostoru, utvrđivanje istovjetnosti, raspisivanje potrage, pregled prostorija državnih tijela i pravnih osoba (čl. 151. st. 2. ZKP/76).⁵

⁵ Bayer, Vladimir, Jugoslavensko krivično procesno pravo: Pravo o činjenicama i njihovom utvrđivanju u krivičnom postupku, Informator, Zagreb, 1980., str. 95.

2. Razvoj odredbe o izdvajanju obavijesti

Pregledom razvoja proizlazi da je odnos prema dokaznoj dopustivosti općih izvida bio utemeljen na zakonskoj odredbi o izdvajanju, na što nije imalo utjecaja u kojem su dijelu prethodnog postupka radnje bile propisane ili koja su ih tijela vlasti provodila. Za suvremeno pravo ključno je tumačenje dokazne uporabljivosti nakon odredaba iz 1967. godine kojima su tijela unutarnjih poslova premještena iz formalnog kaznenog postupka u predistražni dio. U čl. 81. st. 1. ZKP/67 bilo je propisano samo izdvajanje određenih iskaza koje je dao okrivljeni te se postavilo pitanje odnosi li se to i na obavijesni razgovor osumnjičenika koji nije bio izričito spomenut. Nakon tih izmjena 1968. godine na savjetovanju predsjednika kaznenih odjela vrhovnih sudova u iznimnim je slučajevima dopušteno svjedočenje službenika i korištenje službenim zabilješkama o obavijesnom razgovoru. Godine 1974. na savjetovanju odjela vrhovnih sudova utvrđeno je da bi se po analogiji ta odredba trebala primjenjivati i na te obavijesti pa je zakonom iz 1976. čl. 83. st. 3. proširen⁶ i na izdvajanje obavijesti.⁷

Mnoge su se rasprave odnosile na izdvajanje obavijesti i ne spominju izdvajanje u odnosu na ostale opće izvidne radnje.⁸ Izdvojene zabilješke o obavijesnom razgovoru mogle su se koristiti ako je okrivljenik to sam zatražio ili po odluci suda ako bi to pridonijelo razjašnjavanju činjeničnog stanja za najteža kaznena djela.⁹

U tom razdoblju teorijska mišljenja o ostalim općim izvidima nisu bila ujednačena. Dio stajališta potvrđivao je mogućnost dokazne uporabe ostalih radnji, osim obavijesnog razgovora. "Dilemu oko pitanja korištenja materijala prikupljenih od strane organa unutrašnjih poslova u neformalnom krivičnom postupku ZKP je riješio u potpunosti i vrlo precizno. Iz odgovarajućih odredbi

⁶ *Simić, Dušan i Kraus, Božidar*, Osvrt na neke kritike odredaba Zakona o krivičnom postupku o izdvajanju određenih zapisnika i obaveštenja iz sudskog spisa, *Jugoslavenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, vol. 17., god. 1979., br. 2, str. 27, 62.

⁷ *Kobe, Peter*, O obaveštenjima prikupljenim od građana i njihovom značaju za krivični postupak, *Jugoslavenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, vol. 17., god. 1979., br. 2, str. 3-79.

⁸ *Kraus, Božidar*, Osnovne karakteristike novog krivičnog procesnog zakonodavstva sa stanovišta primjene u praksi, *Jugoslavenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, vol. 15., god. 1977., br. 2, str. 112; *Kobe, Peter*, Nove odredbe o dokazima u krivičnom postupku, *Jugoslavenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, vol. 15., god. 1977., br. 2, str. 188; *Zobec, Živko*, Početak i završetak prekrivičnog postupka, *Jugoslavenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, vol. 17., god. 1979., br. 2, str. 90 i dalje; *Grubiša, Mladen*, Napad koji promašuje, obrana koja ne uspijeva, *Naša zakonitost*, vol. 35., god. 1981., br. 1, str. 136; *Grubiša, Mladen*, Kritički osvrt na odredbe (čl. 83. – 86. ZKP) što omogućuju prodor u krivični postupak izvora saznanja koji nisu dokazi kao i ništavih dokaza, *Naša zakonitost*, vol. 32., br. 9, god. 1978., str. 72.

⁹ *Bayer, Vladimir*, djelo u bilj. 5, str. 119.

ZKP-a proizlazi da se svi materijali prikupljeni od strane organa unutrašnjih poslova mogu koristiti u toku cijelog krivičnog postupka osim obavijesti koje su organi unutrašnjih poslova prikupili”.¹⁰ Neka su stajališta opisivala mogućnost dokaznog korištenja činjenicama koje su službenici prikupili osobnim zapažanjem tijekom provedbe općih izvida,¹¹ iako su pritom zadržavali i teorijsko obrazloženje koje nije sukladno takvim postavkama. *Jemrić* za opće izvide naglašava da se “dilema vezana uz ove materijale svodila na pitanje upotrebljivosti onih materijala koji sadrže obavijesti koje su organima unutrašnjih poslova dali građani. Što se tiče drugih materijala koje su organi unutrašnjih poslova prikupili ili načinili u toku operativno-kriminalističke aktivnosti [...] nije bilo sporno da se oni mogu koristiti kao dokaz u krivičnom postupku”.¹² Sudska je praksa primjenjivala takva stajališta. U sudbenim odlukama dopuštala se uporaba tako utvrđenih činjenica općim izvidima, za razliku od obavijesti koje su službenici saznali u razgovoru,¹³ što je zadržano i u postojećoj sudskoj praksi.

Ako bi prebacivanje općih izvida izvan kaznenog postupka onemogućilo dokaznu uporabu tih radnji, posebna odredba koja bi to uređivala ne bi bila potrebna, što ne proizlazi iz dugogodišnjih rasprava koje su se vodile oko djelotvornog načina izdvajanja samo obavijesnog razgovora. Prihvati li se da je izuzimanjem policije iz kaznenog postupka poništena dokazna mogućnost svih općih izvida, tada bi obavijesti bile nedopustive već samim prijelazom u prethodni postupak i odredba o izdvajanju ne bi bila potrebna, što ne potvrđuje povijesni razvoj.

III. DOKAZNI POLOŽAJ OPĆIH IZVIDNIH RADNJI

1. Teorijska stajališta o dokaznoj uporabi

Iako se suvremena teorijska stajališta djelomice razlikuju, bez izuzetka odbijaju dokaznu uporabljivost činjenica utvrđenih općim izvidnim radnjama. Za opće izvide u teoriji je usuglašeno stajalište koje se temelji na neformalnosti

¹⁰ *Jemrić, Mato, Zakon o krivičnom postupku, Narodne novine, Zagreb, 1977., str. 177.*

¹¹ “Nikakve sumnje nema da bi radnik unutrašnjih poslova mogao biti saslušan kao svedok o činjenicama koje se ne odnose na izjave date pred njim, već o njegovim ličnim opažanjima u vezi sa krivičnim delom.” *Vasiljević, Tihomir, Komentar Zakona o krivičnom postupku, Službeni list, Beograd, 1977., str. 181.*

¹² *Jemrić, Mato, Zakon o krivičnom postupku, Narodne novine, Zagreb, 1987., str. 164.*

¹³ “Iskaz ovlašćenog radnika organa unutrašnjih poslova o neposrednim zapažanjima i saznanjima o odlučnim činjenicama predstavlja dokaz u krivičnom postupku. Dokaz ne može biti samo onaj deo iskaza tog lica koji se odnosi na obaveštenja koja mu je dao okrivljeni.” *Vasiljević, Tihomir i Grubač, Momčilo, Komentar Zakona o krivičnom postupku, Savremena administracija, Beograd, 1990., str. 113.*

policijskog djelovanja, odnosno takvo “postupanje policije nazivamo operativno-kriminalističkom djelatnošću. Bitno je da se rezultati ovakvog neformalnog policijskog postupanja ne mogu tijekom kaznenog postupka koristiti kao dokaz”.¹⁴ Djelatnosti policije koje se smatraju formalno uređenima su ispitivanje osumnjičenika, posebni izvidi i hitne istražne radnje.¹⁵

Krapac odriče dokazni učinak izvida jer oni nisu dokazi, nego su na temelju čl. 177. st. 2. ZKP-a samo činjenice i okolnosti koje mogu biti od interesa za kazneni postupak.¹⁶ Smatra da se njima činjenice prikupljaju izvan propisanog načina pribavljanja, što je najznačajnije u odnosu na obavijesti građana.¹⁷ *Pavišić* smatra da se rezultati prikupljeni izvidima samo iznimno i uz uvjete koji su zakonski predviđeni mogu koristiti kao dokaz u kaznenom postupku, naglašavajući da izvidi nisu procesne radnje.¹⁸ Razliku između izvidnih i istražnih radnji pronalazi u ulozi, tako da izvide smatra namijenjenima otkrivanju, a istražne radnje dokazivanju.¹⁹ Takvo tumačenje odriče izvidima dokazne mogućnosti, od čega su iznimke ostvarive samo izričitim zakonskim odredbama, odnosno “iznimno, kad je to izričito propisano ZKP-om, rezultati općih izvida kaznenih djela mogu se upotrijebiti kao dokaz u kaznenom postupku”.²⁰ Pri navođenju koji izvidi mogu služiti kao dokazi nabraja ispitivanje osumnjičenika i posebne izvide, a izostavlja ostale opće izvide.²¹

Tomašević također za opće izvide navodi da se “rezultati ovakvog neformalnog policijskog postupanja ne mogu tijekom kaznenog postupka koristiti kao dokaz, pa se, sukladno tome, na njima ne može temeljiti sudska odluka” te

¹⁴ *Tomašević Goran, Krapac Davor, Gluščić Stjepan*, Kazneno procesno pravo, Narodne novine, Zagreb, 2005., str. 155.

¹⁵ *Tomašević Goran, Krapac Davor, Gluščić Stjepan*, isto, str. 156.

¹⁶ *Krapac, Davor*, Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine, Zagreb, 2002., str. 233.

¹⁷ *Krapac, Davor*, Kazneno procesno pravo: Institucije, Narodne novine, 2003., str. 338, 339.

¹⁸ “Saznanja prikupljena izvidima kaznenih djela koriste se za pokretanje kaznenog postupka. Ta saznanja se ne mogu upotrijebiti kao dokaz u kaznenom postupku, osim ako to Zakon iznimno ne predviđa.” *Pavišić, Berislav*, Komentar Zakona o kaznenom postupku, Žagar, Rijeka, 2003., str. 224, 226, 237; Isto *Veić, Petar i Gluščić, Stjepan*, Primjena članka 177. stavka 5. Zakona o kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 7., god. 2000., br. 2, str. 769.

¹⁹ “Ključna je razlika između izvida i istražne radnje što se prvim otkriva, a drugom dokazuje”, *Pavišić, Berislav*, djelo u bilj. 18, str. 236.

²⁰ *Pavišić, Berislav*, Kriminalističko postupanje, u: *Veić, Petar i dr.*, Osnove kaznenog prava, MUP, Zagreb, 2004., str. 203; *Pavišić, Berislav*, Uvod u kriminalistiku, MUP, Zagreb, 2002., str. 48; *Pavišić, Berislav*, Komentar Zakona o kaznenom postupku, Žagar, Rijeka, 2005., str. 222, 239.

²¹ *Pavišić, Berislav*, Komentar Zakona o kaznenom postupku, Žagar, Rijeka, 2005., str. 234; *Pavišić, Berislav*, Kazneni postupak u Republici Hrvatskoj, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 7., god. 2000., br. 2, str. 592.

upućuje na izdvajanje zabilješki o razgovoru.²² Pod formalnu policijsku djelatnost svrstava posebne izvide i hitne istražne radnje, jer za “razliku od rezultata neformalne djelatnosti, rezultati formalnog policijskog djelovanja mogu se tijekom postupka koristiti kao dokazi”.²³ *Ljubanović* se također koristi razdvajanjem na osnovi svojstava radnje, navodeći da se službena zabilješka sastavlja o radnji koja nema značajke procesne radnje i stoga se sadržaj službene zabilješke, za razliku od zapisnika, ne može koristiti u kaznenom postupku.²⁴

Jednake zaključke prihvaćaju i pisci koji se pretežno bave redarstvenim vlastima. *Modly* napominje da tijela unutarnjih poslova mogu poduzimati neformalne radnje, a neformalni dokazi su dokazi u spoznajnom, a ne procesnom smislu, i služe za orijentaciju u istraživanju te ih se poslije u kaznenom postupku transformira u dokaze u procesnom smislu.²⁵ Za provođenje općih izvida smatra kako “nisu u svojoj neformalnoj (vanprocesnoj) djelatnosti ograničeni nikakvim procesnim pravilima”,²⁶ već redarstvene vlasti mogu dokaze prikupljati tako da “primjenom istražnih radnji (procesna forma) dobiju rang dokaza u procesnom smislu”.²⁷ Naglašava da otkrivačka djelatnost redarstva ima neformalni gnoseološko-informacijski karakter, dok se provođenjem anticipiranih istražnih radnji osiguravaju dokazi u procesnom smislu.²⁸ *Gluščić* do istog zaključka dolazi koristeći se kao polazištem neformalnošću općih policijskih izvida jer im nije zakonski propisana forma izvođenja, iz čega kao posljedicu izvodi nemogućnost dokazne uporabe, odnosno “izvidi svoju pravnu osnovu nalaze u čl. 177.-179. ZKP-a, te su u pravilu neformalni jer Zakon nije propisao formu izvođenja radnji tijekom izvida, što ima za posljedicu da se rezultati tih radnji ne mogu koristiti kao dokaz u kaznenom postupku”.²⁹ *Gluščić* također navodi da kod “neformalnih, Zakon ne propisuje formu njihova provođenja pa se njihov rezultat ne može koristiti kao dokaz u kaznenom postupku”.³⁰

²² *Tomašević, Goran*, Kazneno procesno pravo, Pravni fakultet, Split, 1998., str. 160 i bilj. 519; *Tomašević, Goran*, Pravna valjanost policijskih dokaza u hrvatskom kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 4., god. 1997., br. 2, str. 503; *Tomašević Goran, Krapac Davor, Gluščić Stjepan*, djelo u bilj. 14., str. 155.

²³ *Tomašević, Goran*, Kazneno procesno pravo, Pravni fakultet, Split, 1998., str. 160.

²⁴ *Ljubanović, Vladimir*, Kazneno procesno pravo, Pravni fakultet, Osijek, 2002., str. 136.

²⁵ *Modly, Duško*, Krivična prijava organa unutarnjih poslova, MUP, Zagreb, 1992., str. 6, 42.

²⁶ *Modly, Duško*, Organi unutrašnjih poslova i primjena čl. 154. ZKP, MUP, Zagreb, 1990., str. 258.

²⁷ *Modly, Duško*, isto, str. 257.

²⁸ *Modly, Duško*, Norme Zakona o krivičnom postupku, primjena pravila kriminalistike i tijela unutarnjih poslova, Policija i sigurnost, vol. 1., god. 1992., br. 3, str. 129; *Modly, Duško*, Neki pravni i operativni aspekti policijskih izvida, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 4., god. 1997., br. 2.

²⁹ *Gluščić, Stjepan*, Kaznenopostupovno pravo, u: *Veić, Petar i dr.*, Osnove kaznenog prava, MUP, Zagreb, 2004., str. 117.

³⁰ *Gluščić, Stjepan*, Prethodni postupak, u: *Krapac, Davor i dr.*, Kazneno procesno pravo: Primjerovnik, Narodne novine, Zagreb, 2001., str. 50.

Iako prikazana teorijska stajališta zastupaju jednake zaključke, prema povijesnom razvoju odredbi, njihovu tumačenju u sudskoj praksi i teorijskim osnovama može biti opravdan i djelomice drugačiji pristup.

2. Neformalna i formalna djelatnost redarstvenih vlasti

Teorijska stajališta kao osnovnu razliku koja određuje dokaznu uporabljivost navode pitanje formalnosti djelovanja, iz čega izvode zaključak o dokaznim obilježjima svih općih izvida kao neuporabljivih u postupku. Pojam formalnosti nema u svim stajalištima istovjetno značenje, već se navode različite mogućnosti, primjerice spada li radnja u kazneni postupak, potom provodi li radnja tijelo kaznenog postupka, je li radnja zadovoljavajuće uređena te služi li radnja otkrivanju ili dokazivanju. Neki od tih pristupa temelje se na promatranju uređenja predistražnog postupka kao cjeline u kojoj postupaju redarstvene vlasti, a neki pristupi usmjereni su na promatranje uređenja pojedinih radnji neovisno o dijelu postupka u kojem su predviđeni.

Ako se za poimanje formalnosti djelovanja koristi pripadnost kaznenom postupku, opći izvidi bili bi neformalne radnje zbog smještaja u predistražni postupak koji nije dio kaznenog postupka. U tom bi se smislu odlučan utjecaj mogao ostvariti na temelju općeg načina započinjanja i provođenja pretprocesne djelatnosti. Okolnosti koje se uzimaju u obzir mogle bi biti odlučivanje o početku istraživanja, izboru radnji koje će se provesti, načinu njihove provedbe, načinu završetka tog postupka ili značaju zaključka koji ostvaruje.

Druga je mogućnost prosudba na temelju tijela vlasti koje poduzima radnju, tako da bi redarstvene vlasti koje nisu subjekti kaznenog postupka, nego pripadaju u izvršna tijela vlasti, mogle provoditi samo neformalne djelatnosti. Treća mogućnost poimanja formalnosti odnosi se na uređenost pojedinih radnji, prema čemu bi se neformalnim radnjama smatrale one koje nemaju dokazno zadovoljavajuće uređenje neovisno o tome u kojem su dijelu postupka propisane ili koje ih tijelo provodi. U nekim stajalištima korištene su i neke druge osnove za diobu koje su teže provedive.

Uspoređivanje radnji o kojima nema dvojbi spadaju li u formalnu ili neformalnu djelatnost redarstva, primjerice odnos neformalnog obavijesnog razgovora i formalnog ispitivanja osumnjičenika, upućuje na područje koje bi se moglo označiti bitnim za dokazni položaj. S obzirom na to da su obje radnje smještene u predistražni postupak, a ne u stadij nakon formalnog početka kaznenog postupka, i ne provode ih tijela kaznenog postupka, nego redarstvene vlasti, proizlazi da ta svojstva ne utječu na poimanje formalne djelatnosti jer bi onda i ispitivanje osumnjičenika bilo neformalno. Vidi se da ispitivanje osumnjičenika ima dokaznu uporabu i smatra se formalnom djelatnošću neovisno što je provodi policija i što nije propisana u istrazi. Te se radnje razlikuju po razini

uređenosti, jer dok ispitivanje osumnjičenika ima potrebne zaštitne forme, obavijesni razgovor nema, te se dopušta dokazna uporaba one radnje koje je uređenje razmjerno zahvatu koji sadržava, što usmjeruje promatranje na uređenost pojedine radnje a ne na dio postupka ili vrstu tijela koje obavlja radnje. Uz ostale osnove, takvu postavku podupiru i posebni izvidi koje policija također poduzima izvan kaznenog postupka a imaju dokaznu uporabu.

Ti razlozi upućuju na to da razina uređenja pojedine radnje ima temeljeni utjecaj na dokaznu uporabu. U tom bi se smislu, prema uvriježenim stajalištima, pojam formalnosti mogao promatrati u odnosu na razinu uređenja neke radnje. Za raspravu bi bilo jednostavnije kad bi se umjesto neodređenog pojma formalnosti koristili pojmovi koji bi označivali pojedina područja i izbjegavali mogućnost podvođenja različitih sadržaja.

3. Uporaba općih izvidnih radnji u sudskoj praksi

Ne postoji izričita odredba koja bi načelno zabranjivala uporabu svih činjenica prikupljenih općim izvidima za dokazivanje u kaznenom postupku, već je u tom smislu zakonski obilježen samo dio izvidnih radnji. Odredba koja se izravno bavi ograničavanjem uporabe općih izvida je čl. 78. st. 3. ZKP-a koji propisuje obvezu izdvajanja obavijesti koje su redarstvenim vlastima dali građani, osim ako je razgovor proveden uz ispunjavanje formalnih uvjeta za ispitivanje osumnjičenika u skladu s čl. 177. st. 5. ZKP-a. Takvim uređenjem nije dopuštena uporaba obavijesnog razgovora, dok ostale opće izvidne radnje nije potrebno izdvajati i mogu se koristiti za dokazivanje u kaznenom postupku. Za ostale opće izvidne radnje nije upozoreno na neke uređenije (formaliziranije) oblike koje bi policija mogla provoditi za dokazivanje.

U skladu sa zakonskim uređenjem i uvažavajući zadovoljavajuću uređenost ostalih općih izvidnih radnji, sudska praksa uobičajeno se njima koristi za dokazivanje. Sudska praksa u skladu s izričitim zakonskim određenjem ne dopušta dokaznu uporabu prikupljenih obavijesti, a iskorištava činjenice utvrđene ostalim općim izvidima za dokazivanje u kaznenom postupku.³¹ Zakonsko

³¹ “Sukladno stavu prvostupajnskog suda, nema zapreka da se djelatnici policije saslušaju kao svjedoci o onome što im je poznato o kaznenom djelu, počiniteljima i o drugim činjenicama vezanim za kazneni postupak, osim, naravno, što se tiče obavijesti dobivenih na osnovi čl. 177. ZKP (s izuzetkom u čl. 177. st. 5. ZKP)”, VSRH, I Kž-123/04-3 od 26. veljače 2004.; “Naime i prema ocjeni ovog Vrhovnog suda, svjedok D.Z., unatoč tome što je policijski djelatnik koji je sudjelovao u poduzimanju operativnih radnji u predistražnom postupku, svoj svjedočki iskaz ograničio je samo na iskazivanje o svojim zapažanjima prilikom poduzimanja operativne radnje postavljanja zasjede, a ne i na prepričavanje onoga što su mu osumnjičenici tom prilikom govorili”, VSRH, I Kž-404/02-3 od 21. svibnja 2002.; VSRH, I Kž-910/1999-3 od 22. ožujka 2000.; VSRH, I Kž-725/03-3 od 16. rujna 2003. i dr.

razdvajanje obavijesti od ostalih općih izvida pojednostavljuje sudsku primjenu kod prosudbe o izdvajanju, jer se, nakon provjere je li riječ o obavijestima, ostale činjenice koje je redarstvo utvrdilo općim izvidima dopuštaju kao dokaz u kaznenom postupku.

S obzirom na postojeću zakonsku odredbu o izdvajanju obavijesti, a ne i drugih podataka utvrđenih općim izvidima, nisu primijećena mišljenja koja bi proširivala tumačenje čl. 78. st. 3. ZKP-a izvan okvira koji primjenjuje sud kada dopušta ostale opće izvode. Neki prijedlozi težili su korištenju opće odredbe o nezakonitim dokazima na sve opće izvode,³² iako je provođenje općih izvida zakonita djelatnost redarstvenih vlasti, a ne nezakonito postupanje kojim se narušavaju temeljna ljudska prava. Ako bi se smatralo da su opći izvidi propisani ZKP-om sami po sebi nezakoniti dokazi, značilo bi da zakon propisuje dužnost postupanja kojim se narušavaju temeljna prava. Zakonski propisi uobičajeno propisuju dopušteno postupanje, a zabranjuju nedopuštene povrede prava.

Osim tih odredaba koje negativno određuju mogućnosti dokazivanja jer izdvajaju sadržaje, potrebno je sagledati i pozitivne odredbe koje utvrđuju što se može koristiti za dokazivanje. Te su odredbe unesene pod utjecajem prikazanih stajališta, što se vidi iz zakonskih prijedloga u obrazloženju kojih se ponavljaju prije spomenute tvrdnje o neformalnosti izvida. U odredbama o posebnim izvidima u čl. 180.a ZKP-a i o ispitivanju osumnjičenika u čl. 177. st. 6. ZKP-a izričito je dopuštena dokazna uporaba, što je u skladu s prikazanim teorijskim mišljenjima da se ostalim izvidima u prethodnom postupku ne može koristiti za dokazivanje ako i za njih nije postavljena slična odredba. U obrazloženju zakonskih izmjena iz 2002. godine naglašeno je da provođenje "izvida kaznenih djela kojima se otkrivaju kaznena djela i počinitelji, ali čiji se rezultati osim iznimno, ne mogu upotrijebiti kao dokaz",³³ odnosno "izvidima kaznenih djela koji samo iznimno mogu biti način pribavljanja dokaza".³⁴ U istom prijedlogu zakona zanjekana je dokazna uporaba nekih općih izvida koji su tada uvedeni, poput utvrđivanja istovjetnosti telekomunikacijskih adresa, naglašavajući da se "rezultat ove izvidne radnje ne može upotrijebiti kao dokaz u kaznenom postupku",³⁵ iako se u praksi koristi za dokazivanje, primjerice kad sud utvrđuje da "nikakve potrebe nema za izdvajanjem iz spisa predmeta izlista telefonskih poziva s fiksnog telefona" jer "redarstvene vlasti, po čl. 177. st. 2. ZKP-a, imaju pravo od pravne osobe koja pruža telekomunikacijske usluge tražiti provjeru istovjetnosti telekomunikacijskih adresa."³⁶ Uvedena je i nova

³² *Tomašević Goran, Krapac Davor, Gluščić Stjepan*, djelo u bilj. 14, str. 95; *Tomašević, Goran*, Pravna valjanost policijskih dokaza u hrvatskom kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 4., god. 1997., br. 2, str. 501, 504.

³³ Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku, Vlada Republike Hrvatske, Zagreb, 2002. (kod obrazloženja odredaba o prethodnom postupku)

³⁴ Isto (kod obrazloženja čl. 82.).

³⁵ Isto (kod obrazloženja čl. 76.).

³⁶ VSRH, I Kž-1162/04-3 od 2. veljače 2005. i dr.

istražna radnja uzimanja otisaka prstiju, iako su i u dosadašnjoj sudskoj praksi takvi otisci imali dokaznu uporabljivost kad je ta radnja bila propisana u općim izvidima.³⁷

Zakonodavnim izmjenama nije se ostvarila namjera predlagatelja jer je, uz zastupana stajališta i nove odredbe, preostala mogućnost kojom se sudska praksa koristi prema čl. 78. st. 3. ZKP-a. Kako su u suvremenom razvoju kaznenog procesnog prava teorijska stajališta o ovlastima redarstvenih vlasti ujednačena i nisu uočljivi drugačiji pogledi kakvi su bili zastupani u prethodnim razdobljima, to se može odraziti i na razvoj zakonodavstva. Postojano zastupanje takvih stajališta unatoč dugogodišnjoj sudskoj praksi upućuje na usmjerivanje prema ograničenju općih izvida u dokazivanju.

4. Službene zabilješke i izvješća

Sudska praksa dopušta dokaznu uporabu službenih zabilješki o provedenim općim izvidnim radnjama.³⁸ S obzirom na to da isti službenici sastavljaju i zapisnike o istražnim radnjama, činjenice koje se u tim pismenima navode mogu proizlaziti iz istih spoznajnih mogućnosti te je i njihova vjerodostojnost na istoj razini. Pouzdanost činjenica ne ovisi o nazivu radnje koja se provodi, tako da sud ponekad poistovjećuje službene zabilješke i zapisnike po dokaznim mogućnostima.³⁹ Sudska praksa nije se detaljnije razmatrala u radovima, već se u teoriji iznose suprotne ocjene, što pokazuje neslaganje s primjenom.

Razlike nema ni u odnosu prema drugim vrstama bilježenja provedene radnje poput sastavljanja izvješća kojima se u unutarnjoj hijerarhiji redarstvenih vlasti iznose učinci provedene radnje. Podaci koji su sadržani u takvim izvješćima također mogu biti korišteni za dokazivanje u kaznenom postupku, što potvrđuje i Vrhovni sud.⁴⁰ *Tomašević* smatra za tu odluku da se “radi o neformalnoj operativno-kriminalističkoj djelatnosti rezultat koje, kao što smo naveli kod

³⁷ VSRH, I Kž-383/00-3 od 2. kolovoza 2000. i dr.

³⁸ Npr.: “... s obzirom na službene zabilješke o legitimiranju optuženika po policiji, a koje je bezuspješno obrana nastojala izdvojiti iz spisa kao nezakonit dokaz i koje uz iskaze svjedoka, te obranu opt., obaraju alibi” u VSRH, I Kž-217/01-5 od 16. travnja 2003.; “Naime, iz sadržaja službene zabilješke policajca J.Đ. (list 46) proizlazi drugačiji slijed događaja nego što ga opisuje prvostupanjski sud. Suprotno zaključku prvostupanjskog suda iz zapisa rečenog policajca proizlazi kako je II-opt. M.Ž. izašao iz zgrade gdje se dogodio inkriminirani događaj, poslije I-opt. D.P.”, VSRH, I Kž-396/01-6 od 13. studenog 2001. i dr.

³⁹ “Naime, u presudi se navode samo podaci, koji slijede iz neposrednog opažanja službene osobe na licu mjesta, a koja radnja je u suštini predstavljala, po svome sadržaju, očevid na licu mjesta, koji nosi pogrešan naslov zabilješka”, VSRH, I Kž-351/02-8 od 2. listopada 2002.

⁴⁰ “Konačno, suprotno tvrdnji žalitelja, nema uvjeta za izdvajanje iz spisa izvješća o zasjedi od 29. listopada 1998. (l. 39 i 40 spisa), jer uopće nema pokazatelja da bi se, kako tvrdi žalitelj, radilo o nedozvoljenoj radnji”, VSRH, I Kž-15/00-3 od 26. siječnja 2000.

prethodnog pitanja, ima samo spoznajnu vrijednost, što znači da se na rezultatima takve djelatnosti ne može temeljiti sudska odluka”.⁴¹ Prema *Pavišiću* ta je odluka, kojom je dopuštena dokazna uporaba općeg izvida zasjede, nepravilna, odnosno “takav izričaj u odluci Vrhovnog suda je posve netočan”,⁴² što je poslije promijenjeno te isti pisac za narednu odluku naglašava da “službenici koji postavljaju zasjedu ili poduzimaju drugu radnju iz ove skupine, mogu se ispitati kao svjedoci o onome što su opazili tijekom provođenja tih radnji”.⁴³ To promijenjeno mišljenje odnosi se na rješenje *IKŽ-928/02* u kojem sud za žalbene tvrdnje da je “službene bilješke o operativno tehničkoj mjeri zasjede trebalo izdvojiti iz sudskog spisa” zaključuje da “upravo suprotno, radi se o dokazima koji su valjano i zakonito pribavljeni budući da nije bilo propusta u postupanju policije [...] te je prijedlog branitelja za izdvajanje tih dokaza iz spisa trebalo odbiti, na način kako je to učinio sud prvog stupnja”.⁴⁴

5. Odnos prema policijskim ovlastima

U općenitoj pozorničkoj djelatnosti, koja nije dio ni prethodnog postupka niti je uređena ZKP-om, također se redarstvenici koriste osobnim zapažanjem. Takvo je stanje primjerice kad “policajac koji se zatekao u blizini s policajcem B.G. potvrđuje tu činjenicu da se u trenutku zaticanja počinitelja djela opt. M.S. nalazio na mjestu suvozača”⁴⁵ ili kad su “dan prije i dan poslije inkriminiranog događaja te 17. ožujka optuženik i M.T. u navedenom vozilu zaustavljeni i legitimirani od djelatnika policije”.⁴⁶ Prikupljeni podaci mogu biti korišteni za dokazivanje u kaznenom postupku neovisno o tome što te činjenice nije zapazilo sudbeno tijelo nakon formalnog početka kaznenog postupka.

Za događaje kod kojih je zatečeno stanje neponovljivo čekanje početka kaznenog postupka i mogućnosti djelovanja sudbenih tijela ne bi bilo korisno za prikupljanje dokaza. Dio općih izvidnih radnji po sadržaju se preklapa s pojedinim policijskim ovlastima iz Zakona o policiji koje se provode radi općenitih ciljeva sigurnosti i obuhvaćaju ne samo kaznena djela nego i lakše kažnjive radnje ili samo događaje koji su značajni za sigurnost. Policijske ovlasti imaju i preventivni karakter jer se mogu poduzimati i radi sprječavanja kaznenih djela, dok su opći izvidi po zakonskom određenju usmjereni na kazneno djelo za koje postoji sumnja da je već počinjeno. Povezivanje preventivne i represivne

⁴¹ *Tomašević, Goran i dr.*, Primjena novih istražnih metoda na području Županijskog suda u Splitu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 7., god. 2000., br. 2, str. 728.

⁴² *Pavišić, Berislav*, djelo u bilj. 18, str. 254.

⁴³ *Pavišić, Berislav*, Komentar Zakona o kaznenom postupku, Žagar, Rijeka, 2005., str. 244.

⁴⁴ VSRH, I KŽ-928/02-3 od 17. prosinca 2002.

⁴⁵ VSRH, I KŽ-48/1999-3 od 28. kolovoza 2002.

⁴⁶ VSRH, I KŽ-594/01-6 od 9. listopada 2001.

djelatnosti u naravi je rada policije, a činjenica što se u ZKP-u spominje samo postupanje nakon počinjenja kaznenog djela svojstvena je naravi tog zakona koji ne opisuje cijelu djelatnost policije, nego samo od trenutka koji je posebno usmjeren na prikupljanje dokaza. Zbog povezanosti ponekad bi bilo teško razlikovati kad završava policijska ovlast i počinje opći izvid, niti bi to razlikovanje trebalo imati utjecaj na dokaznu uporabu prikupljenih činjenica. Primjerice, ako službenik provodi pozorničku djelatnost i uoči sumnjiva ponašanja te započne zasjedu kao preventivnu policijsku ovlast i utvrdi da je u tijeku bijeg s počinjenja razbojništva, sve zapažene činjenice mogu se koristiti za dokazivanje neovisno o tome od kojeg trenutka potpadaju pod policijsku ovlast ili opći izvid.

Prihvate li se osnove iz nekih od prikazanih teorijskih stajališta, prema njima se ni policijske ovlasti ne bi mogle koristiti u dokazivanju jer te ovlasti nisu propisane ni u okviru predistražnog postupka niti ih provode tijela kaznenog postupka. Sudska praksa ne prihvaća takve osnove i dopušta dokaznu uporabu činjenica koje su prikupljene policijskim ovlastima. Ako službenici uoče osumnjičenike na počinjenju kaznenog djela, njihovi iskazi o zapaženim činjenicama moći će se koristiti za dokazivanje, primjerice kad je policajac čuo “prigušeni hitac, a potom je vidio oštećenika kako trči preko tramvajske pruge, a za njim optuženika koji je držao pištolj u ruci”,⁴⁷ slično “prilikom zatjecanja optuženika i A.B. u situaciji kad optuženik svjedoku daje smotuljak s drogom”⁴⁸ ili kad je osumnjičeni “nakon uzvika ‘dečki, nismo se videli’, ispružio ruku u kojoj je držao papirmate novčanice”.⁴⁹

IV. UREĐENJE POJEDINIH RADNJI

1. Razina uređenja općih izvidnih radnji

U kaznenom postupku smiju se koristiti samo oni dokazi koji su valjane procesne građe, odnosno oni koji su dobiveni uz poštovanje osnovnih procesnih formi i garancija.⁵⁰ Okolnosti koje se uvažavaju ovise o posebnostima pojedine radnje, tako da kod nekih naglasak mora biti na zaštiti prava, a kod nekih na pojačavanju vjerodostojnosti ili drugim razlozima. Kao osnova za propisivanje zahvata uobičajeno se navode postulati za pravno ograničenje temeljnih sloboda i prava.⁵¹

⁴⁷ VSRH, I Kž-329/1997-5 od 24. listopada 2000.

⁴⁸ VSRH, I Kž-300/00-5 od 15. svibnja 2002.

⁴⁹ VSRH, I Kž-87/05-5 od 9. ožujka 2005.

⁵⁰ *Krapac, Davor*, Policijski izvidi u budućem hrvatskom kaznenom procesnom pravu, Policijska i sigurnost, vol. 2., god. 1993., br. 3-4, str. 153.

⁵¹ *Krapac, Davor*, djelo u bilj. 16, str. 20.

Za ocjenu uređenosti (formaliziranosti) radnje ne bi se trebalo koristiti mjerilom apsolutne razine i za ispunjavanje tog uvjeta od svih radnji tražiti jednako uređenje. Međusobna usporedba pojedinih radnji kojima se ne odriču dokazne mogućnosti ne pokazuje jednako uređenje u smislu apsolutne formaliziranosti, jer se, primjerice, za očevid ili privremeno oduzimanje predmeta nisu koristila jednaka jamstva kao za pretragu stana ili za tajni nadzor komunikacija. Svaka od tih radnji ima zasebno uređenje koje je prilagođeno značajnim okolnostima.

Radnje koje se prema prikazanim teorijskim stajalištima smatraju dokazno uporabljivima zbog njihova formalnog uređenja nemaju zajednička svojstva u smislu skupa nekih odredaba koje su nazočne kod svake radnje. Istražne radnje međusobno se znatno razlikuju po uređenosti, jer neke propisuju osnove za poduzimanje, a neke uređuju način provedbe. Uvjet sudbenog naloga kakav postoji kod pretrage ne postoji i kod radnje očevida, prepoznavanja ili uzimanja otisaka prstiju.

Opći izvidi većinom su mali zahvati u prava građana i jamstva koja se primjenjuju za njih mogu biti razmjerna zahvatu koji predstavljaju. Kao što se dokazno uporabljivim smatraju posebni izvidi ili ispitivanje osumnjičenika, drugačije ne bi trebalo označivati ni ostale opće izvide ako je njihovo uređenje primjereno s obzirom na zahvate koje predstavljaju. Suprotno bi značilo da se dokazivati može samo radnjama većih zahvata koji su stoga opsežnije uređeni.

Sudska primjena smatra postojeću razinu uređenja općih izvida zadovoljavajućom za ispunjenje teorijskog uvjeta formalnosti. To je, uz mnoge druge odluke, sažeto izraženo u odluci Vrhovnog suda:

“Naime, izvidi kaznenih djela koje kao mjere pronalaska počinitelja, otkrivanja i osiguranja tragova kaznenog djela te prikupljanja predmeta koji mogu poslužiti pri utvrđivanju činjenica, a koje obavljaju redarstvene vlasti predviđeni u čl. 177. ZKP, regulirane su u ovoj zakonskoj odredbi u svojoj **proceduralnoj formi** i stoga one mogu u postupku poslužiti kao dokaz za utvrđenje određene činjenice, ukoliko je udovoljeno svim predviđenim zakonskim pretpostavkama. Prema tome, izvidne mjere ukoliko su provedene u skladu s citiranim zakonskom odredbom mogu predstavljati **zakoniti dokaz** u postupku, a na sudu je da ocijeni njihovu valjanost, vjerodostojnost ili relevantnost pri utvrđenju bitnih činjenica” (istaknuo Ž.K.).⁵²

Uređenost neke radnje može se relativizirano promatrati u odnosu prema zahvatu koji predstavlja i ako je normativizacija zahvata sukladna osnovnim

⁵² VSRH, I Kž-782/03-5 od 11. siječnja 2005.; npr. “policijska zasjeda predstavlja kriminalističku radnju policije usmjerenu na prikupljanje dokaza u smislu izvida kaznenih djela navedenih u čl. 177. st. 1. i 2. ZKP, zbog čega ta radnja ne mora imati nikakvu posebnu zakonom propisanu formu”, u VSRH, I Kž-98/03-3 od 18. veljače 2003.; npr. “kriminalističku radnju policije usmjerenu na prikupljanje dokaza u smislu izvida kaznenih djela, kao što je naprijed navedeno, ta radnja ne mora imati nikakvu posebno zakonom propisanu formu”, u VSRH, I Kž-928/02-3 od 17. prosinca 2002. i dr.

zahtjevima pravnog sustava za radnju takvog ograničenja, uređenje koje je drugačije nego kod drugih radnji koje predstavljaju veći zahvat ne bi trebalo biti okolnost koja bi činila osnovu za drugačiju dokaznu uporabljivost. Kod obavijesnog razgovora s osumnjičenim ili izvidnog oblika prepoznavanja zakonsko je uređenje niže od osnovnih zahtjeva koji su u kaznenom postupku nužni za dokaznu prihvatljivost radnje koju predstavljaju. Za te radnje vrijedi tvrdnja da se za dokazivanje ne može uporabiti ona radnja koja je ispod razine dopuštene u postupku. Razlika dvojnog uređenja izričito je spomenuta u čl. 78. st. 3. ZKP-a određivanjem koji se oblici razgovora mogu koristiti, dok za ostale opće izvide ne postoji neka druga zadovoljavajuće uređena radnja. Zbog utjecaja nižeg uređenja bilo je potrebno radi ujednačenosti sustava zabraniti dokaznu uporabu obavijesnog razgovora jer bi protivno dovelo do zakonske mogućnosti obilaženja osnovnih zahtjeva. Stanje je različito kod ostalih izvidnih radnji koje nisu osiromašene inačice neke druge primjereno uređene radnje te iako prostor za detaljnije uređenje izvida i mogućnosti poboljšavanja postoji, to u postojećem zakonskom uređenju ne utječe bitno na dokazni značaj.

2. Zaštitne forme u općim izvidnim radnjama

U općim izvidima policija ne zahvaća opsežno u zaštićena temeljna prava građana, već zapažanjem obuhvaća činjenice koje su javno dostupne i koje bi prigodno mogao zapaziti bilo koji građanin. Tako “proizlazi da su djelatnici policije D.V. i F.T. bili u zasjedi u šumskom predjelu G. gdje su se sakrili u grmlju pored nasada opojne droge marihuane, u času nailaska optuženika”,⁵³ a slično i kad je “policajac B. J. u svom konzistentno okolnosnom iskazu uočio, ne samo karakteristične pokrete, koji su upućivali da opt. V. i opt. K. jedan drugome nešto predaju, već i to da se opt. V. vraća svojim automobilom u pravcu M.”⁵⁴ ili kada su “uočili optuženika u blizini, na skuteru, koji je na način kako opisuju prijetio D. J., koju su upravo legitimirali”.⁵⁵

Počinitelj u takvim okolnostima postupa samovoljno i bez ikakvih utjecaja redarstvenih vlasti, a zbog kratkotrajnog poduzimanja i načina provođenja radnje ne obuhvaćaju se zaštićeni podaci iz osobnog života. U odnosu na nastanak činjenica, te se radnje po naravi djelovanja ne sastoje u pribavljanju nekih podataka od osumnjičenika koji bi mogao biti izložen postupcima policije radi onemogućivanja volje. Policija ne djeluje na nastanak činjenica niti primjenjuje postupke da bi od osumnjičenog pribavila podatke, već je njegovo postupanje samostalno i neovisno. Osumnjičeni nije dokazno sredstvo u smislu utjecaja

⁵³ VSRH, I Kž-928/02-3 od 17. prosinca 2002.

⁵⁴ VSRH, I Kž-45/04-5 od 23. ožujka 2004.

⁵⁵ VSRH, I Kž-65/04-3 od 10. ožujka 2004.

policijskih radnji na iznošenje činjenica. Drugačije je kod ispitivanja jer je zaštita namijenjena otklanjanju nepravdičnih načina ispitivanja, a osumnjičeni ima pravo na šutnju, dok kod takvih radnji takva zaštita nije primjenjiva jer bi proizlazilo da je osumnjičenog potrebno zaštititi od ometanja. Policija promatra tijek zabranjenog ponašanja koje po naravi nitko nema pravo počinuti, a s obzirom na prava privatnosti, ne obuhvaćaju se opsežni podaci iz osobnog života.

Slično je i kad je na temelju iskaza policajca o provedbi općih izvida sud utvrdio “da je optuženik, kad je izašao iz vozila, pogledao na jednu i drugu stranu, da se ponašao kao osoba koja točno zna gdje ide i zašto, pokazavši sigurnost, da je izvadio točno određeno kamenje, ne prihvaća da se tu zatekao slučajno i da je pokušao pronaći nešto što je netko tu ranije ostavio, u čemu sada ustrajava i u žalbi”⁵⁶ ili kad su “djelatnici policije decidirano iskazali da su vidjeli maloljetnika u trenutku kad je paketić s drogom odlagao u grmlju, što znači da su drogu vidjeli u njegovim rukama, pa je stoga irelevantan podatak da se droga nalazila na podu”.⁵⁷ Ako bi se zapažanje tih činjenica smatralo neprihvatljivim, upitno je kojom bi djelatnošću mogle biti utvrđene, osim pojedinim posebnim izvidima koji imaju drugačiji poseg u prava građana, kao preduvjet traže nemogućnost istraživanja na drugačiji način i ne mogu se poduzimati prigodno. Ako bi se prihvaćalo da posebne izvide mogu provoditi službenici redarstva u naravi jednakim spoznajnim mogućnostima, ali uz znatno veći poseg u prava građana, ne bi trebalo biti poteškoća za dopuštanje i znatno manjih zahvata.

3. Razmjernost uređenja općih izvida

Za opće izvide navodi se da “nisu mogli biti uporabljivi upravo zbog svoje podnormiranosti koja je zanemarivala zaštitu temeljnih prava i prava obrane građana”.⁵⁸ Naglašava se nemogućnost izjednačivanja izvora spoznaje koji su prikupljeni “uz primjenu brojnih pravnih propisa, koji trebaju osigurati dobru kvalitetu dokaza i zaštitu ljudskih prava” s onim dokazima koji su prikupljeni bez ikakvih pravnih propisa.⁵⁹ Takvo stanje upućivalo bi na nezadovoljavajuće uređenje pojedinih općih izvida i stoga posljedičnu nemogućnost korištenja za dokazivanje.

Za rad na sastavljanju nacрта novog ZKP-a navodilo se da se u odnosu na zaštitu prava u izvidima “želi postići taj cilj dogradnjom postojećih propisa

⁵⁶ VSRH, I Kž-225/01-6 od 22. svibnja 2001.

⁵⁷ VSRH, I Kž-639/00-3 od 13. prosinca 2000.

⁵⁸ *Krapac, Davor*, djelo u bilj. 16, str. 21, 22.

⁵⁹ *Bayer, Vladimir*, Kazneno procesno pravo: odabrana poglavlja (priredio *Krapac, Davor*), MUP, 1995., str. 260, 261.

ZKP o policijskim izvidima” te se navodilo uređenje ispitivanja, posebnih izvida i pretrage,⁶⁰ bez naglašavanja bitne neuređenosti prava u ostalim općim izvidima.⁶¹ Nakon donošenja Zakona, za stanje kakvo je ostvareno postojećim ZKP-om uređenje se također promatralo u odnosu na radnje koje znače veće zahvate u prava građana. Naglašavano je da “upravo na području istražnih mjera koje vrlo osjetljivo pogađaju temeljna prava i slobode građana (npr. slobodu i tajnost dopisivanja i drugih oblika općenja, sigurnost i tajnost osobnih podataka) gotovo posvemašnji nedostatak zakonske regulative zahtijevao je da Zakon o kaznenom postupku intenzivno normira represivnu djelatnost policije u tzv. predistražnom postupku (čl. 180.-183.)”.⁶² Način uređenja izvida u predistražnom postupku bio je odraz spomenutih stajališta, što je i iskorišteno za teže posege u prava građana koji su razmjerno formaliziraniji od manjih zahvata općih izvida.

Postojeće uređenje ne pruža nerazmjerne prednosti težnjama kaznenog progona jer se ne može potvrditi da izostaju potrebne zaštitne forme ili da su ovlasti prikupljanja dokaza u ovom području preširoke. Nije izostavljena potrebna zaštita prava da bi se omogućilo povoljnije djelovanje policije, već se zahtjevnije uređenje kod tih radnji nije prikazivalo kao potrebno. Postojeća razina uređenosti nije takva zbog pogodovanja redarstvenim vlastima, nego stoga što se smatrala zadovoljavajućom za odnosni zahvat. Uspoređivanjem ostalih ovlasti policije u prikupljanju dokaza uočava se da domaći sustav u usporedbi s razvijenijim državama ima neke uže mogućnosti djelovanja, a teorijska mišljenja koja postojeće uređenje općih izvida smatraju pogodnošću, odriču im dokaznu uporabljivost. U značajnijim poredbenim sustavima radnje u razini općih izvida nisu posebno uređene i imaju dokaznu uporabu koja se ne dovodi u pitanje.

V. UREĐENJE PRETHODNOG POSTUPKA

1. Značaj pripadnosti radnji kaznenom postupku

Neka objašnjenja dokaznih mogućnosti općih izvida temelje se na prikazivanju uređenosti predistražnog postupka kao cjeline, a ne na promatranju stupnja uređenosti pojedinih radnji. Prihvaćena su stajališta da su policijski izvidi stavljeni “izvan formalnog kaznenog postupka te je tada načelno isključena mogućnost uporabe u njima prikupljenog dokaznog materijala na glavnoj raspravi”.⁶³

⁶⁰ Krapac, Davor, djelo u bilj. 50, str. 157 i dalje.

⁶¹ Krapac, Davor, Reforma kaznenog postupka i zaštita ljudskih prava, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 1., god. 1994., br. 1, str. 113.

⁶² Krapac, Davor, Zakon o kaznenom postupku, Targa, Zagreb, 1998., str. XXV.

⁶³ Krapac, Davor, djelo u bilj. 16, str. 22.

Podjela na radnje koje su unutar kaznenog postupka i radnje koje mu prethode prilagođena je tijelima vlasti. Opće izvidne radnje odgovaraju naravi rada policije jer radnje poput zasjede, pregleda vozila ili legitimiranja nemaju mogućnosti provoditi sudbene vlasti, zbog čega i nije bilo potrebno propisivati takve radnje u okviru istrage ili glavne rasprave, što ne bi trebalo značiti da su nepotrebne. Za prikupljanje dokaza nisu dovoljne radnje koje provodi sud unutar kaznenog postupka, jer se sud za dokazivanje koristi izvorima koji su obuhvatili činjenice prije formalnog početka postupka (iskazi osoba, isprave, snimke).⁶⁴

Kad bi hipotetički postojale takve istražne radnje, upitno je koje bi posebno uređenje trebale imati da se smatraju zadovoljavajuće propisanim. Usporedi li se uređenje neke od istražnih radnji, poput očevida s općim izvidima, vidi se da razlike u uređenju nisu značajne. Nova istražna radnja uzimanja otisaka prstiju i drugih dijelova tijela nastala je od istovjetnih zahvata općih izvida bez nametanja posebnih zaštitnih odredaba koje bi takvu radnju bitno razdvajale od izvida i pridavale joj uređenost kakva nije bila ostvariva u predistražnom postupku. Ako bi se smatralo da je u naravi ista radnja postala dokazno uporabljiva jer je premještena iz općih izvida u istragu, iako je provode ista tijela vlasti, na isti način i u istom dijelu prethodnog postupka kao i prije, nedostaje bitna promjena. Ako bi za neku radnju bilo potrebno nametnuti zaštitna jamstva, nema prepreka zbog kojih ta ista jamstva ne bi mogla biti primijenjena u prethodnom postupku kao što je to razmjerno iskorišteno za posebne izvide ili za ispitivanje osumnjičenika.

Ako su opći izvidi potrebni u dokazivanju, neko tijelo vlasti trebalo bi ih obavljati. Izbor mora li to biti tijelo kaznenog postupka ili može biti i policija ovisi o ocjeni raspoloživih mogućnosti. Iako se u povijesnom razvoju prema nekim tumačenjima pokušalo policiju izuzeti iz dokaznih mogućnosti, jer te radnje nije preuzelo neko drugo tijelo, opći izvidi i dalje su se koristili zbog praktičnog značaja. Policiju su u kaznenom postupku zadržale radnje koje provodi i ako su postojale namjere smanjivanja njihove uloge, to se moglo postići premještanjem tih radnji nekom drugom tijelu. Slično je i s nekim drugim ovlastima koje se koriste u poredbenim sustavima prije formalnog početka kaznenog postupka, a koje tijekom domaćih izmjena nisu prebačene istražnom sucu iako se policija njima ne može koristiti. Ako te radnje ne bi provodilo nijedno tijelo, smanjivali bi se interesi kaznenog progona. Pitanje se odnosi na isticanje koje su ovlasti nužne za prikupljanje dokaza.

Sustav koji bi u potpunosti stavio te radnje u zadatak sudbenim vlastima nije uočen, već se i u kontinentalnim postupcima uočava odustajanje od uloge istražnog suca. U okviru mješovitog postupka, u kojem je sudska istraga početni dio, u nekim kontinentalnim postupcima uklonjena je uloga istražnog suca i ostvarena je veća povezanost državnog odvjetništva s redarstvenim vlastima, a

⁶⁴ Krapac, Davor, djelo u bilj. 17, str. 322.

sudbena vlast odobrava ili nadzire pojedine radnje slično kao u anglosaskom sustavu. Takve promjene prije su ostvarene u njemačkom i talijanskom pravu, izglasane su u austrijskom, a izražavaju se i u francuskom, dok su od država iz okružja prihvaćene u bosanskohercegovačkom uređenju. S obzirom na izražena drugačija stajališta u domaćem pravu, koja ističu ulogu tijela kaznenog postupka u istraživanju, to može utjecati na razvoj širine njihovih ovlasti i oblik prethodnog dijela kaznenog postupka.

2. Izvidi kao stadij predistražnog postupka

U kaznenom postupku koriste se činjenice koje su utvrđene pojedinim izvidnim radnjama i imaju ulogu dokaza, dok se ne koristi zaključak koji proizlazi iz cjeline predistražnog djelovanja policije i koji upućuje na određenu razinu sumnje. Do poistovjećivanja tih područja dolazi jer se pojam izvida ponekad koristi za oznaku dijela predistražnog postupka po ZKP-u (čl. 177.-179.), a ponekad za oznaku neke izvidne radnje. Provođenje općeg izvida kao radnje može imati kao posljedicu zapažanje određenih činjenica, a drugačiji je smisao kad se pojam izvida koristi u smislu kriminalističke obrade kao složene djelatnosti koje posljedica može biti provjera razine sumnje je li osoba počinitelj.

Uređenje predistražnog postupka u smislu jednakih mogućnosti obrane i optužbe nije ostvarivo kao u nekim kasnijim etapama kaznenog postupka. Pravima obrane u odnosu na pojedine opće izvide kao dokaze osumnjičeni će se moći koristiti kasnije kao i u odnosu na bilo koji drugi dokaz koji se izvodi. Formalnosti kakve postoje u istrazi ili na glavnoj raspravi u odnosu na izvođenje dokaza na tim su razinama ostvarive jer se koriste prije otkriveni izvori dokaza.

Tijek istraživanja kaznenog djela općenito polazi od neprovjerenih i nepouzdanih podataka i nije moguće odrediti kod kojih će postupanja dovesti do stanja koje zahtijeva daljnje usmjereno istraživanje. Djelovanje je bitno različito od kasnijeg postupanja u kaznenom postupku kad je otkrivačka uloga smanjena jer je prethodnim istraživanjem s većom razinom vjerojatnosti određena i osoba i kazneno djelo zbog kojih se postupak vodi. Na početku izvida nema dovoljno podataka koji bi omogućivali zaključak o osnovanoj sumnji. Od izvida se očekuje izbor i priprema sadržaja, jer su vremenski najbliži kažnjivom događaju.⁶⁵ U početnim razdobljima istraživanja nije jasno je li događaj kazneno djelo i tko je počinitelj, zbog čega "način postupanja državnih tijela – najčešće redarstvenih vlasti (policije) – može biti samo okvirno određen propisima o njihovom ustrojstvu i djelovanju, sa širokim okvirom diskrecijskih ovlasti".⁶⁶ Poduzimanje izvidnih radnji često proizlazi iz općenite sigurnosne

⁶⁵ Krapac, *Davor*, djelo u bilj. 50, str. 147.

⁶⁶ Krapac, *Davor*, djelo u bilj. 17, str. 339.

djelatnosti redarstvenih vlasti i službenicima nije unaprijed poznato koju će mjeru i prema kojoj osobi ili kaznenom djelu morati poduzeti.

Kao opravdanje za izdvajanje postupanja redarstva izvan kaznenog postupka razmatrane su posljedice koje bi imalo formalno uređenje tog postupanja, jer bi se tada dobila dva prethodna postupka poput istrage, a izostali bi korisni učinci koje ima otkrivačka djelatnost. Zbog toga “naše sadašnje uređenje pripremno stadija krivičnog postupka i faze djelatnosti OUP koja mu prethodi pruža, načelno, velike prednosti”.⁶⁷ U smislu uređenja predistražnog postupka, za nastojanja koja su tvrdila da treba organe unutarnjih poslova vratiti u kazneni postupak i pri poduzimanju istražnih radnji vezati ih na stroge procesne forme, prigovaralo se da bi to udvostručilo pripremni dio kaznenog postupka, došlo bi do sjedinjavanja procesnih funkcija u jednom tijelu vlasti i bila bi upitna očekivana razina pridržavanja pravnih jamstava.⁶⁸

3. Razina sumnje za poduzimanje ovlasti

Tijekom provedbe ovlasti mogu biti prikupljene činjenice koje upućuju na okolnosti značajne za razjašnjenje kaznenog djela, primjerice ove: prema “opisu odjeće od policajca Š., optuženik je prilikom legitimiranja obučen u smeđu kožnu jaknu, roza košulju, traperice i crne cipele”,⁶⁹ a to se podudaralo s opisom koji je dala oštećena, ili: sud je utvrdio “iz podataka policije o legitimiranju optuženika od 20.7.2002. godine (list 100), da je tog dana zaustavljen kad se vozio automobilom upravo te marke”.⁷⁰ Kod provedbe takvih radnji službenici se usmjeruju općenitim razinama sumnje i mogu zakonito postupati iako ne postoji osnovana sumnja da je osoba o kojoj je riječ počinitelj. U tom smislu ni policijske ovlasti ne započinju na razini osnovane sumnje kao istraga, jer u trenutku poduzimanja radnje nije niti poznato da će kasnije možda postojati potreba korištenja zapaženim činjenicama u dokazivanju, tako da i ne postoje osnove prema kojima bi se u takvim slučajevima, primjerice, koristile forme kakvima započinje kazneni postupak te, primjerice, donosilo rješenje o provođenju istrage. U skladu s time, uređenje predistražnog postupka i policijskih ovlasti može biti sukladno načinu djelovanja koji je potreban za takve radnje i postavljanje uvjeta kakvi postoje kad kod početka istrage nisu ostvarivi.

⁶⁷ *Krapac, Davor*, Procesnopravni aspekt utvrđivanja činjeničnog stanja, JRKK, br. 3-4, god. 1981., str. 554.

⁶⁸ *Krapac, Davor*, djelo u bilj. 50, str. 146.

⁶⁹ VSRH, I Kž-761/00-4 od 22. siječnja 2004.

⁷⁰ VSRH, I Kž-687/03-5 od 16. rujna 2003.; VSRH, I Kž-594/01-6 od 9. listopada 2001.

VI. POLOŽAJ REDARSTVENIH VLASTI

1. Nepripadnost tijelima kaznenog postupka

Ako u okviru zakonite izvidne radnje redarstvenik uoči neku činjenicu koja je važna za dokazivanje, koristi se općenitim spoznajnim mogućnostima koje su svojstvene svakoj osobi. Vlastitim opažanjem službenici se jednako koriste i u okviru drugih radnji kao kad provode hitne istražne radnje i tada njihovo zapažanje može biti korišteno za dokazivanje. Sve te radnje provodi isto tijelo vlasti, koje u biti na jednak način obavlja spoznaju činjenica kod provedbe očevida ili oduzimanja predmeta kao i pri utvrđivanju istovjetnosti ili kod provedbe zasjede.

Kazneni postupak ne provodi se istodobno s događanjem kaznenog djela ili nastankom okolnosti koje su važne za dokazivanje tako da tijela kaznenog postupka ne mogu obuhvatiti činjenice koje su neponovljive. U dokazivanju se uobičajeno koriste činjenice koje su nastale prije i o njima svjedoče osobe koje su ih zapazile. Po naravi stvari sud se koristi raspoloživim dokaznim mogućnostima jer na drugi način ne bi mogao djelovati s obzirom na to da nema sposobnosti kojima bi samostalno mogao zapaziti sve potrebne činjenice. Utvrđivanje činjenica u kaznenom postupku ne mora se provoditi samo neposrednim zapažanjem suda, već se mogu koristiti izvori iz kojih sud doznaje za činjenice.⁷¹ Kad sud neku činjenicu ne može utvrditi vlastitim opažanjem, koristi se iskazima osobe, ispravama ili tehničkim snimcima.⁷² Kako se pritom mogu koristiti dokazi koji su pribavljeni od građana ili drugih tijela, ne bi trebalo odbacivati otkrivene činjenice koje su prikupili službenici policije kojima je to zakonita zadaća.

Okolnost što policija nije subjekt kaznenog postupka nema utjecaja na dokaznu uporabljivost jer kazneni postupak koji bi se oslanjao samo na činjenice koje je zapazio sud ne bi bio provediv. Sudska praksa koristi se iskazom policijskog službenika o onome što je zapazio tijekom provedbe općih izvida i naglašava nepostojanje razlike u odnosu prema drugim dokaznim sredstvima koja su mogla obuhvatiti iste činjenice.⁷³ Slučajni svjedoci koji bi nazočili

⁷¹ “Unatoč tome što je vlastito opažanje tijela kaznenog postupka najpouzdaniji način utvrđivanja činjenica, u praksi kaznenog postupka vrlo ga rijetko možemo koristiti, jer je kazneno djelo događaj iz prošlosti.” *Krapac, Davor*, djelo u bilj. 17, str. 324.

⁷² *Krapac, Davor*, djelo u bilj. 17, str. 331.

⁷³ “Jednako tako, ne postoji zapreka da djelatnika redarstvenih vlasti, bez obzira na njegovo svojstvo ili radne zadatke, sud ispita u svojstvu svjedoka o okolnostima koje je saznao samim opažanjem, što je mogao vidjeti i bilo koji drugi građanin”, VSRH, I KŽ-339/01-8 od 2. svibnja 2002.; “Njihovi kasniji iskazi kao svjedoka temeljeni su na osjetilnim opažanjima koja su svojstvena i drugim ljudima, a nisu vezana za utvrđenje činjenica koje bi bile rezultat njihovog svojstva – djelatnika redarstvenih vlasti”, VSRH, I KŽ-85/02-10 od 25. travnja 2002.

provedbi općeg izvida mogli bi o uočenom biti ispitani, i to bi također bio oblik dokazivanja činjenica prikupljenih provedbom općih izvida.⁷⁴ U tom smislu, prihvaćeno je dokazivanje činjenica obuhvaćenih općim izvidima i sudska praksa njima se uobičajeno koristi.⁷⁵

2. Uloga općih izvida u utvrđivanju činjenica

Prema nekim stajalištima, nije prihvatljiva dokazna uporaba osobnog zapažanja koje provodi redarstvena vlast tijekom općih izvida, iako postupa u skladu sa zakonom i koristi se uobičajenom spoznajnom djelatnosti. Za takve slučajeve kad policija može zapaziti neku korisnu činjenicu, prema nekim stajalištima policija je dužna obavijestiti istražnog suca i tek kad postane jasno da istražni sudac to neće moći obaviti, tada može postupati policija.⁷⁶ Za zapažanje policajca navodi se da ne može poslužiti kao dokaz jer je neformalno, već za uporabu onoga što je “neformalno utvrđivao organ u. p. istražni sudac ili raspravni sud morat će provesti formalni uviđaj”.⁷⁷ Naglašava se da je proces zapažanja povjeren u prvom redu tijelima suda koja su najprikladnija za takvu djelatnost.⁷⁸ U skladu su s takvim postavkama i zaključci da policija može utvrđivati činjenice samo dokazivanjem, a “ne i neposrednim opažanjem”.⁷⁹

Za promatranje mjesta događaja smatra se da je “neformalno, van procesnih okvira” odnosno “nema procesno-tehnički karakter jer se ne provodi na način propisan ZKP-om, tj. u okviru procesne radnje niti od strane ovlaštenog organa postupka”.⁸⁰ Prema takvim stajalištima odbacuje se spoznajna mogućnost iako je službenici u očevidu provode na jednak način i u jednakoj razini zahvata u prava.

Spomenuta teorijska mišljenja nisu bila općenito prihvaćena, tako da su neki suprotno njima i sukladno sudskoj praksi naglašavali mogućnost dokazne

⁷⁴ VSRH, IV Kž-22/00-3 od 8. veljače 2000.

⁷⁵ Na primjer: “U konkretnom slučaju ne radi o dokazima pribavljenim na nezakonit način, jer su djelatnici policije dali iskaze o neposrednim saznanjima nastalim na temelju osobnog zapažanja tijekom kriminalističke obrade, odnosno izvida kaznenog djela”, VSRH, I Kž-545/00-3 od 9. kolovoza 2000. Isto npr. VSRH, I Kž-225/01-6 od 22. svibnja 2001.; VSRH, I Kž-173/01-7 od 23. svibnja 2002.; VSRH, I Kž-832/00-7 od 29. ožujka 2001.; “Suprotno izloženom stajalištu žalitelja, u konkretnom slučaju radi se o valjano pribavljenim dokazima, jer su radnje koje su obavljali djelatnici policije, sukladno njihovim iskazima, bile radnje izvida kaznenih djela”, VSRH, I Kž-33/02-6 od 25. travnja 2002.; isto npr. VSRH, I Kž-37/03-5 od 9. prosinca 2003. i dr.

⁷⁶ Bayer, Vladimir, Zakonik o krivičnom postupku, Informator, Zagreb, 1968., str. 19; Isto: Bayer, Vladimir, djelo u bilj. 59, str. 209.

⁷⁷ Bayer, Vladimir, isto, str. 18.

⁷⁸ Bayer, Vladimir, djelo u bilj. 59, str. 210.

⁷⁹ Modly, Duško, djelo u bilj. 26, str. 259.

⁸⁰ Modly, Duško, isto, str. 117.

uporabe činjenica koje su policijski službenici zapazili tijekom provođenja općih izvida, iako takva mišljenja u suvremenoj literaturi nisu zastupljena.⁸¹ “Unošenje tako stečenih saznanja u krivični postupak ne treba prosuđivati drugačije nego što se to čini sa saznanjima do kojih je došao bilo koji drugi građanin”.⁸²

U praksi, sud za određeni predmet navodi da se “ne spominje u zapisniku o očevidu, niti u iskazima svjedoka policajaca koji su prvi došli na lice mjesta”, pri čemu ne radi razliku između načina utvrđivanja činjenica očevidom ili opažanjem tijekom općih izvida,⁸³ što je sud potvrdio navodeći kako je “sasvim jasno da djelatnik policije može biti saslušan kao svjedok o onome što je uočio na licu mjesta (o čemu, uostalom, sâm sastavlja i izvješće te koje okolnosti mogu sačinjavati i dio zapisnika o očevidu)”.⁸⁴ Provođenje istih spoznajnih mogućnosti u radnjama različitog naziva nema utjecaja na dokaznu dopustivost, kao što sud ponekad izjednačuje pregled i očevid navodeći da “podaci, koji slijede iz neposrednog opažanja službene osobe na licu mjesta, a koja radnja je u suštini predstavljala, po svome sadržaju, očevid na licu mjesta”.⁸⁵

Spomenuta tvrdnja da bi policija mogla provoditi zapažanje činjenica samo ako je prethodno obavijestila istražnog suca određuje odnos pojedinih tijela, a ne razinu zahvata. Istražni sudac kod takvih radnji ne provodi utvrđivanje osnovanosti niti propituje zakonitost ili vjerodostojnost, nego bi njemu trebalo pružiti prednost da sâm obuhvati takve činjenice. Takvo obuhvaćanje nije ostvarivo kad su se činjenice već dogodile i nisu ponovljive s obzirom na to da u praksi istražni sudac rijetko postupa i kad ne postoji opasnost od odgode. Ako bi policija nakon obavještavanja istražnog suca mogla zapažati činjenice jednako kao i prije obavještavanja, ne čini se da je sporna uređenost radnji. Policija provođenjem takvih mjera ne preuzima sudbenu djelatnost koju bi inače obavljao isključivo istražni sudac ili neko drugo sudbeno tijelo, već se praksa iz potrebe koristi policijskim izvidima za dokazivanje. Ako bi sudbena tijela trebala imati veću ulogu u otkrivanju i prikupljanju dokaza, policijski opći izvidi ne onemogućuju takvo nastojanje jer prema postojećem uređenju istražni sudac može samostalno otkrivati i istraživati kaznena djela i prije početka istrage (čl. 186. ZKP).

Kod drugih radnji, poput pretrage, kod kojih sud inače mora odobravati osnovanost radnje, redarstvene vlasti imaju i mogućnost postupanja bez naloga, što uvažava potrebe trenutnog postupanja. S obzirom na to da je u takvim

⁸¹ Vasiljević, *Tihomir i Grubač, Momčilo*, djelo u bilj. 13, str. 113, 206; Vasiljević, *Tihomir*, djelo u bilj. 11, str. 181; Jemrić, *Mato*, djelo u bilj. 10, str. 177; Jemrić, *Mato*, djelo u bilj. 12, str. 164.

⁸² *Damaška, Mirjan*, Obavještenja građana dana organima unutarnjih poslova i dokazivanje u krivičnom postupku, JRKK, br. 2, god. 1969., str. 181-208.

⁸³ VSRH, I Kž-213/02-6 od 26. studenog 2002.

⁸⁴ VSRH, I Kž-650/00-3 od 19. listopada 2000.

⁸⁵ VSRH, I Kž-351/02-8 od 2. listopada 2002.

radnjama većeg zahvata postavljena mogućnost prigodnog postupanja bez potrebe prethodnog obavještanja sudbene vlasti, potrebu žurnog postupanja trebalo bi uvažavati i za radnje znatno manjeg zahvata za koje nije propisana obveza sudbenog naloga. Istražni sudac ne dolazi u prigodu provoditi takve radnje niti postupati po nekim osnovama za obavljanje pretrage bez naloga koje su oduzete redarstvenim vlastima. Prema zakonskom uređenju, opće izvide redarstvene vlasti mogu provoditi samostalno i ne moraju tražiti odobrenje istražnog suca. Neke istražne radnje policija prema čl. 184. ZKP-a može provoditi kad postoji opasnost od odgode, što također ne ocjenjuje sudbena vlast.⁸⁶

VII. ZAKLJUČAK

Kako su teorijska mišljenja o dokaznom položaju općih izvidnih radnji redarstvenih vlasti u suvremenom razvoju kaznenog procesnog prava ujednačena i ne uočavaju se drugačiji pogledi kao u prijašnjim razdobljima, takvo stanje može znatno utjecati na razvoj zakonodavstva. Izražavanje stajališta kroz neke odredbe o dokaznoj dopustivosti i kroz prebacivanje pojedinih radnji iz općih izvida pokazuje usmjerivanje zakonskog uređenja prema stajalištima koja u praksi nisu prihvaćena zbog oslanjanja sudbenih tumačenja na čl. 78. st. 3. ZKP-a koji ne određuje izdvajanje svih općih izvida. Ako se u potpunosti provedu teorijska nastojanja koja oduzimaju važnost sudskoj praksi i zastupaju daljnje ograničavanje dokazne uloge redarstvenih vlasti, ta će mogućnost biti uklonjena iako je riječ o radnjama malog zahvata u prava građana.

Odricanje dokaznog položaja općim izvidima temelji se na ocjeni formalnosti djelovanja policije. Podrobnije sagledavanje pojma formalnosti može naići na poteškoće jer različita stajališta podvode različita značenja pod taj pojam. Zbog neodređenosti je otežano utvrđivanje koje se od spomenutih područja smatra nezadovoljavajućim i koje bi promjene bilo potrebno poduzeti kako bi radnje bile dokazno uporabljive.

Postojeća razina uređenja općih izvida posljedica je stajališta u okviru kojih posebno propisivanje nije naglašavano kao potrebno. Opsežnije su normirane druge radnje zbog osjetljivosti za temeljna prava, a izostanak sličnih formi za znatno blaže radnje može biti razmjernan okolnostima. U odnosu na način uređenja prethodnog postupka, ustroj može uvažavati postupanje na niskim razinama sumnje kod kojih nisu ostvarive jednake formalnosti kao i kad se utvrdi osnovana sumnja na početku istrage.

⁸⁶ "Sama opasnost od odgode je kategorija koja je isto tako dana na dispoziciju redarstvenim vlastima, koje u danom trenutku ocjenjuju da li je takva opasnost nastupila", VSRH, I Kž-466/03-3 od 21. svibnja 2003. i dr.

Policija može biti u prigodi obuhvatiti neponovljive događaje. Postavljanje uvjeta da takve djelatnosti može provoditi samo nakon obavještanja tijela kaznenog postupka u nekim slučajevima ne bi dovodilo do korisnih ishoda. U kaznenom postupku ne mora sud sve činjenice osobno zapaziti tijekom njihova događanja, već se može koristiti drugim izvorima kao dokazima, između ostalog i svjedočenjem redarstvenika. Neke radnje nisu propisane u istrazi jer ih sudbena tijela ne provode, a prebacivanjem općih izvida među istražne radnje ne bi bila ostvarena bitna promjena, slično kao kod radnje uzimanja otisaka prstiju koja se i prije koristila u dokazivanju. Uklanjanjem prikazanih dokaznih mogućnosti smanjio bi se interes kaznenog progona, a nije naglašeno koje bi prednosti pritom bile ostvarene na razini zaštite prava s obzirom na to da opći izvidi nisu radnje značajnih zahvata. Opći izvidi nisu prepreka sudbenim tijelima u istraživanju kaznenih djela ili otkrivanju počinitelja.

U kontinentalnom pravu češće se napušta uloga istražnog suca te početno istraživanje provodi policija i državni odvjetnik, slično kao u anglosaskim sustavima. Ujednačen je skup ovlasti koje su neizostavne u pribavljanju dokaza prije početka kaznenog postupka te ako se neke od radnji uklanjaju iz djelokruga policije, a ne premjeste nekom drugom tijelu, može doći do smanjivanja mogućnosti istraživanja kaznenih djela. Ako bi promijenjen sustav prilagodio praktične mogućnosti djelovanja te pružao izgledne prednosti pred postojećim uređenjem, takvo se stanje ne bi opovrgavalo. U poredbenom pravu uočene su pojave prihvaćanja izvanzakonskog policijskog postupanja kad postojeće ovlasti policije nisu bile dovoljne za istraživanje kaznenih djela, a druga tijela nisu provodila takve djelatnosti. U francuskom pravu do 1958. godine zbog prikupljanja dokaza u sudskoj je praksi nastao dio policijskih izvida koji zakonski uopće nisu bili predviđeni,⁸⁷ a slično je bilo i u engleskom pravu zbog uskih ovlasti do 1984. godine.⁸⁸ S obzirom na to da se neke ovlasti koje su se pokazale nužnima u prikupljanju dokaza odriču redarstvenim vlastima, nije isticano kako će biti usmjeren razvoj zakona i hoće li te radnje radi dobivanja dokaznog položaja biti uključene u djelokrug sudbenih tijela sukladno njihovoj teorijski naglašavanoj ulozi.

⁸⁷ "...nécessité de la pratique, que la jurisprudence consacra rapidement parce qu'elle présentait l'évidente utilité d'éclairer." *Guinchard, Serge i Buisson, Jacques*, Procédure Pénale, Litec, Paris, 2002., str. 551; isto *Fourment, François*, Procédure pénale, Paradigme, Orleans, 2005., str. 73.

⁸⁸ "Such powers as existed were in practice insufficient, with the consequence that, to get their job done, the police almost systematically exceeded them. [...] Once the police had acquired what might be termed the 'legal tools to do the job', the courts began to take the limits of police powers seriously." *Delmas-Marty, Mireille i Spencer, John R.*, European Criminal Procedures, Cambridge University Press, Cambridge, 2004., str. 15.

LITERATURA

1. Bayer, Vladimir, Jugoslavensko krivično procesno pravo: Pravo o činjenicama i njihovom utvrđivanju u krivičnom postupku, Informator, Zagreb, 1980.
2. Bayer, Vladimir, Kazneno procesno pravo: odabrana poglavlja (priredio Krapac, Davor), MUP, 1995.
3. Bayer, Vladimir, Stogodišnjica donošenja hrvatskog Zakonika o krivičnom postupku iz 1875. godine, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 36., god. 1976., br. 1, str. 5-45.
4. Bayer, Vladimir, Zakonik o krivičnom postupku, Informator, Zagreb, 1968.
5. Damaška, Mirjan, Obavještenja građana dana organima unutarnjih poslova i dokazivanje u krivičnom postupku, JRKK, br. 2, god. 1969., str. 181-208.
6. Delmas-Marty, Mireille i Spencer, John R., European Criminal Procedures, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.
7. Fourment, François, Procédure pénale, Paradigme, Orleans, 2005.
8. Grubiša, Mladen, Kritički osvrt na odredbe (čl. 83. – 86. ZKP) što omogućuju prodor u krivični postupak izvora saznanja koji nisu dokazi kao i ništavih dokaza, Naša zakonitost, vol. 32., br. 9, god. 1978., str. 71-87.
9. Grubiša, Mladen, Napad koji promašuje, obrana koja ne uspijeva, Naša zakonitost, vol. 35., god. 1981., br. 1, str. 107-141.
10. Guinchard, Serge i Buisson, Jacques, Procédure Pénale, Litec, Paris, 2002.
11. Henigsberg, Lav, Zakonik o sudskom krivičnom postupku, Tipografija, Zagreb, 1930.
12. Jemrić, Mato, Zakon o krivičnom postupku, Narodne novine, Zagreb, 1977.
13. Jemrić, Mato, Zakon o krivičnom postupku, Narodne novine, Zagreb, 1987.
14. Kobe, Peter, Nove odredbe o dokazima u krivičnom postupku, Jugoslavenska revija za kriminologiju i krivično pravo, vol. 15., god. 1977., br. 2, str. 179-193.
15. Kobe, Peter, O obavještenjima prikupljenim od građana i njihovom značaju za krivični postupak, Jugoslavenska revija za kriminologiju i krivično pravo, vol. 17., god. 1979., br. 2, str. 3-79.
16. Krapac, Davor i dr., Kazneno procesno pravo: Primjerovnik, Narodne novine, Zagreb, 2001.
17. Krapac, Davor, Kazneno procesno pravo: Institucije, Narodne novine, 2003.
18. Krapac, Davor, Policijski izvidi u budućem hrvatskom kaznenom procesnom pravu, Policija i sigurnost, vol. 2., god. 1993., br. 3-4, str. 141-174.
19. Krapac, Davor, Procesnopravni aspekt utvrđivanja činjeničnog stanja, JRKK, br. 3-4, god. 1981., str. 527-558.
20. Krapac, Davor, Reforma kaznenog postupka i zaštita ljudskih prava, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 1., god. 1994., br. 1, str. 81-121.
21. Krapac, Davor, Suvremeni prethodni krivični postupak – nastanak i glavne značajke, Naša zakonitost, br. 2-3, god. 1989., str. 287-332.
22. Krapac, Davor, Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine, Zagreb, 2002.
23. Krapac, Davor, Zakon o kaznenom postupku, Targa, Zagreb, 1998.
24. Kraus, Božidar, Osnovne karakteristike novog krivičnog procesnog zakonodavstva sa stanovišta primjene u praksi, Jugoslavenska revija za kriminologiju i krivično pravo, vol. 15., god. 1977., br. 2, str. 111-137.
25. Ljubanović, Vladimir, Kazneno procesno pravo, Pravni fakultet, Osijek, 2002.
26. Modly, Duško, Krivična prijava organa unutarnjih poslova, MUP, Zagreb, 1992.
27. Modly, Duško, Neki pravni i operativni aspekti policijskih izvida, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 4., god. 1997., br. 2, str. 517-539.
28. Modly, Duško, Norme Zakona o krivičnom postupku, primjena pravila kriminalistike i tijela unutarnjih poslova, Policija i sigurnost, vol. 1., god. 1992., br. 3, str. 117-143.

29. Modly, Duško, Organi unutrašnjih poslova i primjena čl. 154. ZKP, MUP, Zagreb, 1990.
30. Ogorelica, Nikola, Zakonik o sudskom krivičnom postupku, Jugoštampa, Zagreb, 1929.
31. Pavišić, Berislav, Kazneni postupak u Republici Hrvatskoj, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 7., god. 2000., br. 2, str. 543.-636.
32. Pavišić, Berislav, Komentar Zakona o kaznenom postupku, Žagar, Rijeka, 2003.
33. Pavišić, Berislav, Komentar Zakona o kaznenom postupku, Žagar, Rijeka, 2005.
34. Pavišić, Berislav, Uvod u kriminalistiku, MUP, Zagreb, 2002.
35. Simić, Dušan i Kraus, Božidar, Osvrt na neke kritike odredaba Zakona o krivičnom postupku o izdvajanju određenih zapisnika i obaveštenja iz sudskog spisa, Jugoslavenska revija za kriminologiju i krivično pravo, vol. 17., god. 1979., br. 2, str. 21-80.
36. Tomašević, Goran, Krapac, Davor, Gluščić, Stjepan, Kazneno procesno pravo, Narodne novine, Zagreb, 2005.
37. Tomašević, Goran, Kazneno procesno pravo, PFS, Split, 1998.
38. Tomašević, Goran, Pravna valjanost policijskih dokaza u hrvatskom kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 4., god. 1997., br. 2, str. 497-505.
39. Tomašević, Goran i dr., Primjena novih istražnih metoda na području Županijskog suda u Splitu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 7., god. 2000., br. 2, str. 717-733.
40. Vasiljević, Tihomir i Grubač, Momčilo, Komentar Zakona o krivičnom postupku, Savremena administracija, Beograd, 1990.
41. Vasiljević, Tihomir, Komentar Zakona o krivičnom postupku, Službeni list, Beograd, 1977.
42. Veić, Petar i dr., Osnove kaznenog prava, MUP, Zagreb, 2004.
43. Veić, Petar i Gluščić, Stjepan, Primjena članka 177. stavka 5. Zakona o kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 7., god. 2000., br. 2, str. 767-787.
44. Zobec, Živko, Početak i završetak pretkrivičnog postupka, Jugoslavenska revija za kriminologiju i krivično pravo, vol. 17., god. 1979., br. 2, str. 81-102.

Summary

THE STATUS OF EVIDENCE COLLECTED THROUGH GENERAL POLICE INQUIRIES

A difference exists between case-law and the theoretical view on the evidentiary use of police inquiries. In contemporary theory, scholars unanimously deny the judicial use of facts that are legally discovered by police inquiries. Such views have a crucial impact on the process of reforming the codes. Jurisprudence does not accept such a theoretical interpretation and regularly admits inquiries as judicial evidence, relying on the provision that prohibits only the use of one kind of police interrogation which could be conducted without proper formalities. This paper considers the historical development of this field and reviews certain issues that are substantial for evidentiary use.